

Jordbruksutskottets betänkande

1978/79:33

med anledning av propositionen 1978/79:163 med förslag till lag om skötsel av jordbruksmark jämte motioner

Propositionen

I propositionen 1978/79:163 har regeringen (jordbruksdepartementet) – efter hörande av lagrådet – föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om skötsel av jordbruksmark.

Det vid propositionen fogade lagförslaget har följande lydelse:

Förslag till

Lag om skötsel av jordbruksmark

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Med jordbruksmark avses i denna lag sådan åkermark och kultiverad betesmark som ingår i fastighet, som är taxerad som jordbruksfastighet.

2 § Lagen är inte tillämplig på jordbruksmark

1. som ingår i fastighet, som har bildats för annat ändamål än jordbruk och som därefter inte har taxerats,

2. som ingår i stadsplan eller som enligt byggnadsplan, fastställd efter den 1 januari 1948, är avsedd för annat ändamål än jordbruk.

Brukning m. m.

3 § Jordbruksmark, som med hänsyn till läge, beskaffenhet och övriga omständigheter är lämplig för jordbruksproduktion, skall brukas så att markens produktionsförmåga tas till vara på ett ändamålsenligt sätt.

4 § Jordbruksmark som avses i 3 § får inte tas ur jordbruksproduktion utan tillstånd. Tillstånd behövs dock inte när åtgärden uppenbarligen saknar betydelse för jordbruket på brukningsenheten eller när marken tas i anspråk för företag vars tillåtlighet prövas i särskild ordning.

På jordbruksmark som är lämplig för jordbruksproduktion får täkt av matjord för annat ändamål än markinnehavarens husbehov inte ske utan tillstånd.

5 § Tillstånd enligt 4 § får lämnas endast när marken på grund av särskilda omständigheter inte bör behållas för jordbruksproduktion.

6 § Fråga om tillstånd prövas av lantbruksnämnden, om inte regeringen föreskriver att prövningen skall göras av lantbruksstyrelsen.

Tillsyn

7 § Tillsyn över efterlevnaden av denna lag utövas av lantbruksnämnden.

8 § Ägare eller brukare av jordbruksmark är skyldig att på begäran tillhandahålla lantbruksnämnden de upplysningar och handlingar rörande marken som behövs för tillsynen enligt denna lag. Den som inte efterkommer sådan begäran kan av nämnden föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet.

9 § Om det uppenbart behövs för att 3 § skall efterlevas, får lantbruksnämnden förelägga innehavaren att åter ta mark i jordbruksproduktion, att sätta i stånd mark eller markanläggning eller att ge växtodlingen ändrad inriktning. Innehavaren med nyttjanderätt, får föreläggande i stället riktas mot ägaren.

När lantbruksnämnden meddelar föreläggande, skall nämnden ange de åtgärder som behövs för ändamålet. Nämnden kan sätta ut vite.

Ägare eller brukare är skyldig att tåla att föreskriven åtgärd vidtas även om föreläggandet riktas mot annan.

Inlösen

10 § Har föreläggande meddelats med stöd av 9 §, är staten skyldig att helt eller delvis lösa den fastighet som berörs av föreläggandet, om ägaren begär det och föreläggandet inte avser åtgärd av endast ringa omfattning. Kan det antas att inlösen medför olägenhet av någon betydelse för brukningsenhet i vilken fastigheten eller fastighetsdelen ingår, är staten skyldig att på begäran lösa brukningsenheten.

11 § Begäran om inlösen skall framställas hos lantbruksnämnden inom tre månader efter det att nämndens beslut om föreläggande vunnit laga kraft. Talan om inlösen skall väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område egendomen är belägen inom sex månader från nämnda tidpunkt. Har ägaren fått del av beslutet först sedan detta vunnit laga kraft, räknas dock tidsfristerna från dagen för delfäendet. Iakttar inte ägaren vad som nu har sagts, förlorar han sin talan.

I fråga om talan om inlösen gäller i övrigt expropriationslagen (1972:719) i

tillämpliga delar. Bestämmelserna i 4 kap. 3 § expropriationslagen skall tillämpas i fråga om värdeökning som har ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

Ansvar m. m.

12 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. tar jordbruksmark ur produktion i strid mot 4 § första stycket,
2. utfört täkt i strid mot 4 § andra stycket,
3. bryter mot föreläggande som har meddelats med stöd av 9 §, om inte föreläggandet har förenats med vite.

Utbyte av brott som avses i första stycket 2 skall förklaras förverkat, om det inte är uppenbart obilligt.

13 § Talan mot lantbruksnämndens beslut enligt denna lag förs hos lantbruksstyrelsen genom besvär. Mot lantbruksstyrelsens beslut förs talan hos regeringen genom besvär.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979, då jordhävdslagen (1969:698) skall upphöra att gälla.

2. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

3. Har jordbruket på jordbruksmark, som är lämplig för jordbruksproduktion, lagts ned före nya lagens ikraftträdande, får lantbruksnämnden förelägga ägaren att åter ta marken i bruk, om det finns särskilda skäl till det och marken inte används för annat godtagbart ändamål. Har förklaring som avses i 7 § jordhävdslagen meddelats, får sådant föreläggande inte meddelas beträffande marken.

När lantbruksnämnden meddelar föreläggande, skall nämnden ange de åtgärder som behövs för ändamålet. Nämnden kan sätta ut vite. Bestämmelserna i 10 och 11 §§ samt 5 övergångsbestämmelserna gäller i tillämpliga delar i fråga om föreläggande som nu har sagts.

4. Förelägganden om återställande av hävd som har meddelats enligt 3 § jordhävdslagen skall anses meddelade med stöd av 9 § nya lagen.

5. Bestämmelsen i 11 § andra stycket om tillämpning av 4 kap. 3 § expropriationslagen (1972:719) gäller inte i fråga om värdeökning som har ägt rum före utgången av juni 1971.

Motionerna

I detta ärende har utskottet behandlat *dels* de under allmänna motionstiden 1979 väckta motionerna

1978/79:1447 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg (båda apk) vari föreslås att riksdagen hos regeringen anhåller om 1. att förslag läggs fram för att genom statliga insatser nyodla och återställa mark för att upprätta statliga jordbruk och trädgårdsanläggningar i därför lämpade områden, 2. att förslag läggs fram för att planmässigt utveckla kooperativa driftsformer inom jordbruket, 3. att förslag utarbetas i syfte att ge samhället rätt att förvärva jordbruksmark som inte brukats under 10 år.

1978/79:1470 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari föreslås 1. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ökat stöd åt småjordbruket, framför allt i glesbygderna, 2. att riksdagen uttalar sig för en ökad satsning på kooperativa brukningsformer samt hos regeringen hemställer om förslag till ökad information och rådgivning på detta område.

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2589 av Gunnar Olsson (s) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att överväganden bör göras i lämpligt sammanhang om ytterligare åtgärder mot vanhävd och bristande underhåll av jordbrukets byggnader,

1978/79:2595 av Bertil Jonasson (c) vari hemställs att riksdagen uttalar att brukningsvärd åkermark inte läggs ned i de fall som påtalas i motionen,

1978/79:2623 av Hans Wachtmeister m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen beslutar

1. att 3 § i förslaget till ny lag erhåller följande lydelse:

Jordbruksmark, som med hänsyn till läge, beskaffenhet och övriga omständigheter är lämplig för jordbruksproduktion, skall ändamålsenligt brukas så att markens produktionsalstrande förmåga hålls i hävd.

2. att 8 § i förslaget till ny lag erhåller följande lydelse:

Föreligger uppenbar vanhävd, eller föreligger skäligen misstanke om vanhävd, är ägare eller brukare av jordbruksmark skyldig att på begäran tillhandahålla lantbruksnämnden erforderliga upplysningar och handlingar rörande marken som behövs för tillsynen enligt denna lag. Den som inte efterkommer sådan begäran kan av nämnden föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet.

3. att 9 § i förslaget till ny lag erhåller följande lydelse:

Om det uppenbart behövs för att 3 § skall efterlevas, får lantbruksnämnden förelägga innehavaren att åter ta mark i jordbruksproduktion, att sätta i stånd mark eller, om det inte är uppenbart obilligt, underhålla markanläggning, eller att ge växtodling ändrad inriktning under viss tid. Innehas marken med nyttjanderätt, får föreläggande i stället riktas mot ägaren.

När lantbruksnämnden meddelar föreläggande, skall nämnden ange de åtgärder som behövs för ändamålet. Nämnden kan sätta ut vite.

Ägare eller brukare är skyldig att tåla att föreskriven åtgärd vidtas även om föreläggandet riktas mot annan.

Utskottet har inhämtat yttrande från civilutskottet över motionen 2589, vilket yttrande bifogats detta betänkande.

Utskottet

I propositionen föreslås att 1969 års jordhävdslag ersätts av en lag om skötsel av jordbruksmark. Den nya lagen har anpassats till de riktlinjer för jordbrukspolitiken som antogs av riksdagen i december 1977. Brukningen av åkermark och kultiverad betesmark (jordbruksmark) skall enligt förslaget uppfylla viss minimistandard. Jordbruksmark, som med hänsyn till läge, beskaffenhet och övriga förutsättningar är lämplig för jordbruksproduktion, skall sålunda brukas så att markens produktionsförmåga tas till vara på ett ändamålsenligt sätt. Lantbruksnämnden avses få befogenhet att ingripa om brukningen inte uppfyller föreskrivna krav. Staten blir i vissa fall skyldig att lösa in fastigheter som blivit föremål för ingripanden.

För att motverka att brukningsvärd mark tas ur jordbruksproduktion införs med vissa undantag tillståndsvång för nedläggning av jordbruk och för täkt av matjord på sådan mark. Tillstånd avses få lämnas endast när marken på grund av särskilda omständigheter inte bör behållas för jordbruksproduktion.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1979. Har jordbruket på jordbruksmark lagts ned före ikraftträdandet, föreslås att lantbruksnämnden under vissa förutsättningar skall kunna förelägga ägaren att åter ta marken i bruk.

I motionen 2595 framhålls att regeringens förslag till lagtext i 4 § lagförslaget kan få icke önskvärda konsekvenser. Tillståndsvånget för nedläggning av jordbruksmark omfattar nämligen enligt lagtexten inte det fall då åtgärden uppenbarligen saknar betydelse för jordbruket på brukningsenheten. Följden härav kan enligt motionen bli att brukningsvärd åkermark som på grund av t. ex. avlägset läge saknar intresse för fastighetsägaren, läggs ner utan prövning av lantbruksnämnden. Sådan mark kan dock vara av stort intresse för annan jordbrukare, vars brukningsenheter finns i närheten, vid eventuellt köp eller arrende. Enligt motionären bör riksdagen uttala att brukningsvärd åkermark inte bör läggas ned i de fall som nu åsyftas.

Utskottet är av bl. a. lagtekniska skäl inte berett föreslå att tillståndsplikten enligt 4 § lagförslaget utvidgas till att omfatta även de fall då nedläggning av jordbruksmark kan tänkas beröra intressen som är knutna till närliggande jordbruksfastigheter. Utskottet vill däremot, med instämmande i motionens syfte, tillstyrka att sådana omständigheter som anges i motionen tas i beaktande vid lagens tillämpning i övrigt. Detta ställningstagande torde inte innebära någon avvikelse från regeringens överväganden i denna del. Som utskottet redan nämnt syftar nämligen förslaget till att säkerställa att den brukningsvärda åkermarken utnyttjas för jordbruksproduktion. Föredragan-

de departementschefen har härvidlag uttalat bl. a. att hänsyn måste tas till markens geografiska läge. Vid bedömningen av markens lämplighet för jordbruksproduktion måste stor vikt fästas vid beskaffenheten av det jordbruksföretag till vilket marken hör eller kan komma att höra. Av dessa uttalanden drar utskottet slutsatsen att lantbruksnämnderna i sin allmänna tillsyn och verksamhet i övrigt enligt lagförslaget avses komma att beakta även omständigheter av det slag motionären åsyftar. Med vad utskottet anfört bör motionen 2595 kunna anses besvarad.

I motionen 2623 anförs kritiska synpunkter på regeringens förslag främst i vad avser ambitionsnivån beträffande jordbruksmarkens skötsel. En utgångspunkt för lagstiftningen måste enligt motionen vara att markens hävd är det centrala när det gäller att hålla uppsikt över jordbruksmarkens tillstånd. En skötsellag bör således endast innehålla regler om att markens produktionsförmåga eller allmänna hävd inte eftersätts. Andra kravnivåer hör enligt motionärerna hemma i målformuleringen för och genomförandet av den beslutade jordbrukspolitik.

Utskottet vill framhålla att en av grundtankarna i propositionen är att brukningen av åkermark och kultiverad betesmark skall uppfylla en viss minimistandard. I den föreslagna lagtexten uttrycks brukningskravet så att marken skall brukas så att dess produktionsförmåga tas till vara på ett ändamålsenligt sätt. Detta innebär en höjd ambitionsnivå i förhållande till nu gällande jordhävdslag. Som framgår av olika uttalanden i propositionen skall emellertid kraven på en godtagbar brukning bl. a. bedömas med hänsyn till förhållandena på orten, markens beskaffenhet och från ekonomiska och andra synpunkter. Förslaget torde således inte syfta till mera långtgående ingrepp i den enskildes brukningsförhållanden. Möjligheten att uppställa vissa minimikrav i fråga om brukning av jordbruksmark är dock enligt utskottets mening en väsentlig del i de befogenheter som den nya lagstiftningen omfattar. Utskottet är mot angivna bakgrund inte berett frångå regeringens förslag i denna del och avstyrker följaktligen yrkandet 1 i motionen 2623.

8 § lagförslaget innebär bl. a. att ägare eller brukare av jordbruksmark är skyldig att på begäran tillhandahålla lantbruksnämnden de upplysningar och handlingar rörande marken som behövs för tillsynen enligt den föreslagna lagen. Enligt yrkandet 2 i motionen 2623 bör i lagtexten anges att det i vart fall bör föreligga skälig misstanke om vanhävd innan den föreslagna uppgiftsskyldigheten för ägare och brukare av jordbruksmark kan aktualiseras.

Utskottet har inte anledning anta annat än att lantbruksnämnderna kommer att infordra upplysningar m. m. endast i de fall det behövs för den föreslagna lagens tillämpning. Någon ändring av ordalydelsen i 8 § synes inte påkallad för att tillgodose syftet med motionen 2623 i denna del. Utskottet avstyrker således i motionen framfört förslag beträffande lydelsen av 8 §.

Enligt motiveringen till yrkandet 3 i motionen 2623 motsätter sig

motionärerna bl. a. att lantbruksnämnderna ges möjlighet att föreskriva viss växtodling annat än under den tid som åtgår för att vanhävdad mark skall återställas i hävdad skick.

Utskottet vill i detta sammanhang som en allmän kommentar framhålla att lagförslaget formellt synes ge möjlighet till myndighetsåtgärder som kan uppfattas som ett långtgående ingrepp i den enskildes brukningsförhållanden m. m. Det framstår med hänsyn härtill som motiverat att anbefalla viss återhållsamhet vid lagens tillämpning. I propositionen har också framhållits det angelägna i att möjligheten att meddela förelägganden bör användas med urskillning och att endast sådana åtgärder får föreskrivas som är försvarliga från ekonomisk synpunkt och som behövs för att markens produktionsförmåga skall kunna tas till vara på ett ändamålsenligt sätt. En tillämpning av lagen i enlighet med dessa uttalanden bör vara ägnad att i stor utsträckning tillgodose synpunkterna i motionen 2623 i förevarande del. Utskottet finner inte anledning frångå regeringens förslag till utformning av 9 § och avstyrker således ifrågavarande motionsyrkande.

I motionen 2589 berörs frågan om underhåll av förfallna ekonomibyggnader m. m. i jordbruket. Motionären påpekar att sådana förfallna byggnader ofta kan utgöra ett förfulande inslag i landskapsbilden. Problemet sammanhänger delvis med det passiva ägandet av brukningsenheter. Gjorda erfarenheter visar att kommunala byggnadsnämnder i mycket begränsad omfattning kan vidta åtgärder i form av rivningsålägganden m. m. Enligt motionen bör därför överväganden göras i lämpligt sammanhang om ytterligare åtgärder mot vanhävd och bristande underhåll av jordbrukets byggnader.

Civilutskottet anför i sitt yttrande över motionen bl. a. att bristande underhåll av jordbrukets byggnader kan medföra en inte godtagbar inverkan på miljön. Gällande byggnadslagstiftning har visat sig inte ha lett till önskvärda åtgärder. Frågorna om kravens lämpliga utformning och om de skall utsträckas till även jordbrukets m. fl. ekonomibyggnader övervägs i bygglagarbetet. Det får enligt civilutskottet förutsättas att detta arbete leder fram till allmänna bedömningar även i denna del. Detta arbete knyter emellertid i dessa delar an till förordade överväganden om förnyelse av den befintliga miljön. Enligt civilutskottets mening bör i anslutning till detta arbete tas upp de frågor i detta sammanhang som kan återstå efter det att förslaget till ny byggnadslagstiftning lagts fram. I ett sådant arbete kan beaktas de speciella krav som kan ställas mot bakgrund även av jordbrukspolitiska m. fl. överväganden. Civilutskottet förordar därför att jordbruksutskottet föreslår riksdagen att begära ytterligare överväganden i ämnet.

Utskottet ansluter sig till civilutskottets bedömning och förordar att regeringen i lämpligt sammanhang låter pröva frågan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet har funnit lämpligt att i detta sammanhang behandla de under allmänna motionstiden väckta motionerna 1447 och 1470. Enligt den förstnämnda motionen måste man genom samhällets försorg gå in för att nyodla och återställa jordbruksmark så att den åter kommer till nytta. I motionen framhålls det nödvändiga i att jordbrukspolitiken inriktas på att främja bl. a. statliga jordbruk och kooperativa driftsformer. Bl. a. borde nedlagda jordbruk utnyttjas för detta ändamål. Upprättandet av statliga och kooperativa jordbruk är enligt motionen ett lämpligt alternativ för Norrland men även för Värmland, Dalarna och vissa andra delar av landet. Motionärerna berör också problemet med det s. k. passiva ägandet av jordbruk och skogsbruk samt föreslår att samhället ges möjlighet att förvärva jordbruksmark som inte brukats på 10 år.

Också i motionen 1470 förordas en ökad satsning på kooperativa driftsformer, alternativt samhällsägda jordbruk. Härigenom kan man enligt motionen rädda jordbruket i bygder där det annars kommer att försvinna, och då skapas sysselsättning där sådan verkligen behövs. Vidare anför motionärerna att större resurser måste avsättas för att stödja småjordbruket, framför allt i glesbygderna.

Såvitt utskottet kan bedöma bygger motionerna 1447 och 1470 på grundtanken att den brukningsvärda jordbruksmarken bör utnyttjas för jordbruksproduktion, i synnerhet i de delar av landet där allmänt regionalpolitiska skäl talar för en satsning på de areella näringarna. Så till vida överensstämmer motionerna med de tankegångar som legat bakom såväl nu förevarande proposition som den av riksdagen nyligen antagna jordförvärvslagen (JoU 1978/79:19, rskr 213). Genom jordförvärvslagen har införts regler om bosättningsplikt och kapitalplaceringsköp m. m. vilka syftar till att motverka de former av passivt ägande som motionärerna vänder sig mot. Beträffande motionärernas yrkanden om särskilda åtgärder för att främja bildandet av statliga jordbruk m. m. och utveckla kooperativa driftsformer må erinras om att motioner i hithörande frågor behandlades av riksdagen i samband med beslut om nya riktlinjer för jordbrukspolitiken (JoU 1977/78:10, rskr 1977/78:103). Detta beslut innebar bl. a. att familjelantbruket skulle vara den dominerande företagsformen. På förslag av utskottet lämnades nyss berörda motionsyrkande utan någon riksdagens åtgärd. I sammanhanget bör nämnas de av utskottet tillstyrkta förbättringar i fråga om rationaliseringsstöd till samverkansföretag som innefattades i riksdagens beslut rörande jordbrukspolitiken. Vad slutligen beträffar i motionen 1470 framlagt förslag om stöd till småjordbruk i glesbygderna får utskottet erinra om att regeringen nyligen lagt fram förslag om stöd till företag i glesbygder, vilket till övervägande del torde komma att avse areella näringar (prop. 1978/79:112). Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att motionerna 1447 och 1470 inte föranleder någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

De delar av propositionen som inte berörts i det föregående föranleder ingen erinran eller särskilt uttalande från utskottets sida.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
att riksdagen

1. beträffande krav på brukning m. m. med avslag på motionen 1978/79:2623, yrkandet 1, antar 3 § i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om skötsel av jordbruksmark,
2. beträffande uppgiftsskyldighet för ägare och brukare av jordbruksmark med avslag på motionen 1978/79:2623, yrkandet 2, antar 8 § i det under moment 1 nämnda lagförslaget,
3. beträffande lantbruksnämnds förelägganden med avslag på motionen 1978/79:2623, yrkandet 3, antar 9 § i det under moment 1 nämnda lagförslaget,
4. antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om skötsel av jordbruksmark i den del det inte omfattas av utskottets hemställan ovan,
5. som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionen 1978/79:2589,
6. anser motionen 1978/79:2595 besvarad med vad utskottet anfört,
7. lämnar motionerna 1978/79:1447 och 1978/79:1470 utan vidare åtgärd.

Stockholm den 15 maj 1979

På jordbruksutskottets vägnar

SVANTE LUNDKVIST

Närvarande: Svante Lundkvist (s), Hans Wachtmeister (m), Maj Britt Theorin (s), Bertil Jonasson (c), Grethe Lundblad (s), Börje StenSSon (fp), Filip Johansson (c), Åke Wictorsson (s), Arne Andersson i Ljung (m), Gunnar Olsson (s), Märta Fredrikson (c), Håkan Strömberg (s), Rune Johnsson i Mölndal (c), Sven Eric Lorentzon (m) och Wivi-Anne Radesjö (s).

Reservationer

1. av Hans Wachtmeister, Arne Andersson i Ljung och Sven Eric Lorentzon (alla m) som anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "motionen 2623" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen att jordhävdslagstiftningen utformad som en skötsellag bör ha markens hävd, dvs. bibehållen produktionsförmåga, som utgångspunkt. Utifrån denna utgångspunkt skall uppsikten över jordbruksmarkens tillstånd utövas. Att bibehålla en acceptabel hävd är således ett riktmärke vid skötsel av jordbruksmark. Andra kravnivåer, exempelvis att vid ett visst givet tillfälle eftersträva eller t. o. m. kräva en viss avkastningsnivå, tillhör målformuleringen för och genomförandet av den beslutade jordbrukspolitiken.

Således skall markägare/brukare vara ålagd, enligt denna lag, att bruka marken och bruka den så att produktionsförmågan inte försämras. Utskottet tillstyrker följaktligen yrkandet 1 i motionen 2623.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande krav på brukning m. m. med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1978/79:2623, yrkandet 1, antar förslaget till lag om skötsel av jordbruksmark med den ändringen att 3 § erhåller följande som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Reservanternas förslag

3 §

Jordbruksmark, som med hänsyn till läge, beskaffenhet och övriga omständigheter är lämplig för jordbruksproduktion, skall brukas så att markens produktionsförmåga tas till vara på ett ändamålsenligt sätt.

Jordbruksmark, som med hänsyn till läge, beskaffenhet och övriga omständigheter är lämplig för jordbruksproduktion, skall *ändamålsenligt brukas så att markens produktionsförmåga hålls i hävd.*

2. av Hans Wachtmeister, Arne Andersson i Ljung och Sven Eric Lorentzon (alla m) som anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "8 §" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner det angeläget att man i lagtexten anger under vilka förutsättningar lantbruksnämnden får infordra upplysningar för att utöva tillsyn enligt denna lag. Utskottet tillstyrker således i motionen 2623, yrkandet 2, framfört förslag beträffande lydelsen till 8 §.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande uppgiftsskyldighet för ägare och brukare av jordbruksmark med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1978/79:2623, yrkandet 2, antar förslaget till lag om skötsel av jordbruksmark med den ändringen att 8 § erhåller följande som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Reservanternas förslag

8 §

Ägare eller brukare av jordbruksmark är skyldig att på begäran tillhandahålla lantbruksnämnden de upplysningar och handlingar rörande marken som behövs för tillsynen enligt denna lag. Den som inte efterkommer sådan begäran kan av nämnden föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet.

Föreligger uppenbar vanhävd, eller föreligger skäligen misstanke om vanhäv, är ägare eller brukare av jordbruksmark skyldig att på begäran tillhandahålla lantbruksnämnden erforderliga upplysningar och handlingar rörande marken som behövs för tillsynen enligt denna lag. Den som inte efterkommer sådan begäran kan av nämnden föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet.

3. av Hans Wachtmeister, Arne Andersson i Ljung och Sven Eric Lorentzon (alla m) som anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "ifrågavarande motionsyrkande" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner vidare att lagförslaget i vad avser tolkningen av 9 § synes ge formell möjlighet till myndighetsåtgärder som kan leda till långtgående ingrepp i den enskildes brukningsförhållanden m. m. Det framstår med hänsyn härtill som motiverat att klarlägga att lagen skall gälla uppsikt över markens produktionsförmåga samt att de åtgärder som kan påkallas med stöd av denna lag endast skall avse den tid som åtgår för att återställa vanskött mark i hävdad skick. Vidare bör de åtgärder som erfordras vara försvarliga ur ekonomisk synpunkt och meddelande av förelägganden ske med urskillning i vad avser rimliga åtgärder för att återställa mark i godtagbar hävd.

Utskottet anser att de preciseringar som i ifrågavarande avseende är påkallade på ett ändamålsenligt sätt tillgodoses genom de förslag till ändringar i 9 § som motionärerna framlagt. Utskottet tillstyrker således yrkandet 3 i motionen 2623.

dels utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande lantbruksnämnds förelägganden med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1978/79:2623, yrkandet 3, antar förslaget till lag om skötsel av jordbruksmark

med den ändringen att 9 § erhåller följande som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Om det uppenbart behövs för att 3 § skall efterlevas, får lantbruksnämnden förelägga innehavaren att åter ta mark i jordbruksproduktion, att sätta i stånd mark eller markanläggning eller att ge växtodlingen ändrad inriktning. Innehas marken med nyttjanderätt, får föreläggande i stället riktas mot ägaren.

När lantbruksnämnden meddelar föreläggande, skall nämnden ange de åtgärder som behövs för ändamålet. Nämnden kan sätta ut vite.

Ägare eller brukare är skyldig att tåla att föreskriven åtgärd vidtas även om föreläggandet riktas mot annan.

Reservanternas förslag

9 §

Om det uppenbart behövs för att 3 § skall efterlevas, får lantbruksnämnden förelägga innehavaren att åter ta mark i jordbruksproduktion, att sätta i stånd mark *eller, om det inte är uppenbart obilligt, underhålla markanläggning* eller att ge växtodling ändrad inriktning *under viss tid*. Innehas marken med nyttjanderätt, får föreläggande i stället riktas mot ägaren.

När lantbruksnämnden meddelar föreläggande, skall nämnden ange de åtgärder som behövs för ändamålet. Nämnden kan sätta ut vite.

Ägare eller brukare är skyldig att tåla att föreskriven åtgärd vidtas även om föreläggandet riktas mot annan.

Särskilt yttrande

beträffande motionen 1978/79:2589 av Hans Wachtmeister, Arne Andersson i Ljung och Sven Eric Lorentzon (alla m).

Vi delar i princip inte civilutskottets bedömning i vad avser behovet av att genom ändring i bygglagstiftningen ange krav om underhåll m. m. på jordbrukets ekonomi- eller övriga byggnader. Vi anser för vår del att varken ekonomiska eller praktiska möjligheter föreligger att, på ett så genomgripande sätt som motionären föreslår, reglera underhållet av byggnadsbeståndet på landsbygden. På goda grunder kan vidare övervägas om det från allmän synpunkt är önskvärt med regler för var gränsen går för begreppet "förfallen byggnad" resp. "förfulande byggnad". Man kan svårligen bortse från att det i de flesta sammanhang blir fråga om subjektiva bedömningar. Likaså vill vi erinra om att det på landsbygden inte bara finns byggnader som tillhör lantbruket samt att många byggnader i vissa sammanhang från rent jordbruksdriftsmässig synpunkt är att betrakta som överloppsbyggnader. Inte minst jordbrukets rationalisering har bidragit till att antalet oanvända hus i vissa bygder är stort. Enligt vår mening borde detta synsätt ha kommit till

uttryck vid behandlingen av motionen i fråga. Vi anser det angeläget att här framförda synpunkter tas i beaktande i samband med frågans fortsatta behandling.

Civilutskottets yttrande

1978/79:4 y

Med anledning av motion om åtgärder mot vanhävd och bristande underhåll av jordbrukets byggnader

Till jordbruksutskottet

Jordbruksutskottet har hemställt att civilutskottet yttrar sig över *motionen 1978/79:2589* av Gunnar Olsson (s), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att överväganden bör göras i lämpligt sammanhang om ytterligare åtgärder mot vanhävd och bristande underhåll av jordbrukets byggnader.

Gällande ordning

Enligt 50 § byggnadsstadgan (BS) skall byggnad underhållas så att hållfastheten inte äventyras samt brandfara, sanitär olägenhet eller vanprydning inte uppkommer. Motsvarande bestämmelse fanns både i 1931 och i 1947 års byggnadsstadgor.

Den nyss nämnda bestämmelsen är emellertid i fråga om ekonomibyggnader för jordbruk, skogsbruk eller därmed jämförlig näring tillämplig endast inom område med fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Detta betyder exempelvis i praktiken att flertalet som en följd av jordbrukets strukturomvandling övergivna och förfallna ekonomibyggnader på landsbygden faller utanför stadgans underhållsbestämmelse. I naturvårdslagen (NVL) finns emellertid en bestämmelse (21 §) som är tillämplig i detta fall. Där föreskrivs nämligen att om byggnad inom område, som inte ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, har lämnats att förfalla och landskapsbilden därigenom i väsentlig mån skadas, äger länsstyrelsen förelägga ägaren att riva eller sätta i stånd byggnaden eller annorledes avhjälpa skadan i den mån detta inte kan anses oskäligt betungande.

Beträffande byggnad som i väsentlig mån blivit skadad eller till följd av vanvård är att anse som förfallen får byggnadsnämnden föreskriva att den skall rivras, om den inte blir iståndsatt inom skälig tid (51 § 1 mom. BS). Denna bestämmelse gäller dock inte sådana ekonomibyggnader för jordbruk, skogsbruk eller därmed jämförlig näring, som ligger utanför område med fastställd plan.

Om bestämmelserna i 50 och 53 §§ BS inte följs har byggnadsnämnden möjlighet att med stöd av 16 § lagen om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande m. m. (LPI) ingripa och förelägga den ansvarige – även annan än

ägaren – att inom viss tid vidta åtgärden i fråga. Föreläggande får förenas med vite eller föreskrift om tvångsutförande.

I detta sammanhang kan även nämnas bestämmelsen i 53 § 1 mom. BS enligt vilken tomt skall hållas i vårdat skick. Vidare skall enligt samma författningsrum därvid tillses att växtligheten inte hindrar sikten för trafiken. Med tomt avses här fastighet, samfällighet och annan för bebyggelse avsedd enhet (36 § BS).

Bestämmelser om bygnadsunderhåll finns i ännu ett antal författningar. Sålunda finns i hälsovårdsstadgan (HS) en bestämmelse (15 §) enligt vilken byggnad som inrymmer boningsrum skall underhållas och skötas så att sanitär olägenhet inte uppstår för dem som uppehåller sig i byggnaden.

I allmänna ordningsstadgan föreskrivs (4 §) att byggnader skall ägnas sådan tillsyn att fara inte uppkommer för dem som färdas eller uppehåller sig på allmän plats. Även i brandlagstiftningen finns bestämmelser med avseende på bygnadsunderhåll. I brandlagen och brandstadgan tar dessa sikte på att förhindra uppkomsten och spridningen av brand.

Enligt expropriationslagen (ExL) 2 kap. 7 § får expropriation ske för att försätta eller hålla fastighet i tillfredsställande skick, när grov vanvård föreligger eller kan befäras uppkomma.

Byggnader av kulturhistoriskt värde har fått ett särskilt rättsligt skydd i byggnadsminneslagen. Enligt denna lag kan byggnad som "bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historiskt betydelsefull händelse och som med hänsyn därtill är att anse som synnerligen märklig" förklaras för byggnadsminne av riksantikvarieämbetet. I anslutning till byggnadsminnesförklaringen skall meddelas särskilda skyddsföreskrifter rörande byggnadens vård och underhåll. Sådana föreskrifter kan också innehålla att byggnaden kringliggande område skall hållas i sådant skick att byggnadens utseende och karaktär inte förvanskas.

Bygglagutredningen tillkallades 1968 för att göra en översyn av plan- och byggnadslagstiftningen. Utredningen lade 1974 fram ett principbetänkande (SOU 1974:21) Markanvändning och byggande. Dåvarande bostadsministern fann att betänkandet, med hänsyn till utfallet av remissbehandlingen, då inte kunde läggas till grund för ett ställningstagande utan att det först överarbetades och kompletterades. Detta arbete har därefter pågått inom bostadsdepartementet. Regeringen har i november 1978 tillkallat särskild utredare för arbetet med en ny byggnadslagstiftning. Enligt vad numera uttalats kommer ett förslag att läggas fram under sommaren 1979.

Bygglagutredningen föreslog i sitt nämnda principbetänkande bl. a. att underhållsbestämmelserna skulle omfatta all bebyggelse. Grundläggande krav skulle ställas på byggnader som uppförts före den 1 juli 1960. För därefter uppförda byggnader skulle gälla att de bör underhållas så att de väsentligen bibehåller de egenskaper som krävdes av dem då de uppfördes. Beträffande byggnader med särskilt bevaringsvärde föreslogs mer långtgående underhållskrav.

I remissyttrande över lagförslaget hävdade LRF att konsekvenserna av en sådan underhållsplikt skulle bli synnerligen betungande för lantbruket och hämma rationaliseringar. Förslaget avstyrktes därför. Samfundet för hembygdsvård anförde bl. a. att ett behov av bidrag torde uppkomma beträffande de byggnader som saknar ekonomiskt värde för ägaren, t. ex. överlopsbyggnader inom jordbruket som kan ha stort kulturhistoriskt värde.

Här noteras också riksdagens beslut (CU 1978/79:2) att begära överväganden om planmässig sanering efter industrinedläggningar. Utskottet förordade att dessa överväganden, trots deras nära samband med bygglagarbetet, inte inordnades i detta så att ett förslag därigenom fördröjdes.

Riksdagen har vidare (CU 1978/79:30) föreslagit ett särskilt, sammanhållet utredningsarbete om förnyelsefrågor. Detta arbete kommer att knyta an till de överväganden om underhållsskyldighet som görs i bygglagarbetet.

Utskottet noterar slutligen att utredningen (Ju 1977:07) om ställföreträdare för dödsbo i vissa fall tillkallats bl. a. med hänsyn till de olägenheter som kan uppkomma när fastigheter ägs av dödsbon.

Utskottet

Motionsförslagets syfte och allmänna inriktning torde vara obestridd. De invändningar som rests mot tidigare principiella överväganden som anslutit till frågan har närmast avsett reglernas utformning och räckvidd i vissa fall.

Bristande underhåll av jordbrukets byggnader kan medföra en inte godtagbar inverkan på miljön. Gällande byggnadslagstiftning har visat sig inte ha lett till önskvärda åtgärder. Frågorna om kravens lämpliga utformning och om de skall utsträckas till även jordbrukets m. fl. ekonomibyggnader övervägs i bygglagarbetet. Det får förutsättas att detta arbete leder fram till allmänna bedömningar även i denna del. Detta arbete knyter emellertid i dessa delar an till förordade överväganden om förnyelse av den befintliga miljön. Enligt utskottets mening bör i anslutning till detta arbete tas upp de frågor i detta sammanhang som kan återstå efter det att förslaget till ny byggnadslagstiftning lagts fram. I ett sådant arbete kan beaktas de speciella krav som kan ställas mot bakgrund även av jordbrukspolitiska m. fl. överväganden. Utskottet förordar därför att jordbruksutskottet föreslår riksdagen att begära ytterligare överväganden i ämnet.

Stockholm den 10 maj 1979

På civilutskottets vägnar
KJELL A. MATTSSON

Närvarande: Kjell A. Mattsson (c), Per Bergman (s), Per-Olof Strindberg (m), Oskar Lindkvist (s), Lars Henrikson (s), Karl-Erik Strömberg (fp), Thure Jadestig (s), Maj-Lis Landberg (s), Birgitta Dahl (s), Kerstin Andersson i Hjärtum (c), Magnus Persson (s), Elvy Olsson (c), Göthe Knutson (m) och Karl-Eric Norrby (c).

